

ทฤษฎีหลักเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การกระทำและความเสียหายในคดีละเมิดที่ใช้ ในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ (The main theories relating to causality between acts and damages in civil liability law within the Civil Law and Common Law countries)

ศุภกัญญา แข็งแรง*
Supakunya Khangrang

■ บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายในทางละเมิด ซึ่งเป็นทฤษฎีที่รู้จักกันดีในปัจจุบันในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ ทฤษฎีต่างๆ ที่นำมาศึกษานี้เป็นทฤษฎีหลักที่ได้ถูกนำไปใช้ในการเรียนการสอนนิติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชากฎหมายว่าด้วยละเมิด ดังนั้น การศึกษาทฤษฎีเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในด้านวิชาการ นอกจากจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีแล้ว ยังทำให้เข้าใจระบบแนวคิดของประเทศต้นแบบแห่งกฎหมายของไทยอีกด้วย ทฤษฎีที่นำมาศึกษาในบทความนี้ได้แก่ ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) ทฤษฎีมูลเหตุเพียงพอ (causalité adequate) และทฤษฎีสัมพัทธภาพแบบอาควิเลียน (relativité aquilienne) ที่ใช้ในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และไทย ส่วนทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มประเทศแองโกล-แซกซอน ที่นำมาศึกษาได้แก่ ทฤษฎี but for test ทฤษฎีมูลเหตุอันใกล้ (proximate cause) และทฤษฎีมูลเหตุประสิทธิผล

* อาจารย์วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Lecturer at International College Khon Kaen University

Received: February 9, 2022 Revised: July 26, 2022 Accepted: September 21, 2022

หรือมูลเหตุโดยตรง (efficient or direct cause) นอกจากจะศึกษาหลักการวิธีการคิดวิเคราะห์ของทฤษฎีเหล่านี้แล้ว ยังจะใช้ทฤษฎีเหล่านี้ในการวิเคราะห์คำพิพากษากฎีกาอีกด้วย

คำสำคัญ : ละเมิด, ความสัมพันธ์, การกระทำ-ความเสียหาย, ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมทฤษฎีมูลเหตุเท่าเทียมกัน, ทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียน, ทฤษฎีมูลเหตุโดยตรง, ทฤษฎีมูลเหตุประสิทธิผล, ทฤษฎีสาเหตุใกล้เคียง, ทฤษฎี but for test, ระบบคอมมอนลอว์, ระบบซีวิลลอว์

■ Abstract

This article aims to study various theories relating to the relationship between acts and damages in civil liability law. These theories are currently well known in Civil and Common Law countries and are the main theories for the study of law, especially in civil liability law. Therefore, the study of these theories is very useful in academics. In addition to comprehend background knowledge of the theory, this study allows to understand the conceptual system of the Thai law model countries.

The theories discussed in this article are as follows: theory of equivalence of conditions, theory of adequate causality, theory of Aquilian relativity, which are used in Romano-Germanic countries, the Civil Law countries. The focus will also be on the

most widely used actual causation in tort adjudication within Anglo-Saxon countries such as but-for test theory, proximate cause theory, efficient or direct cause theory. This study is not only for the analytical mechanisms of these theories, but also the utilization for analysis of the Supreme Court judgment.

Keyword: Civil liability, Causation, Wrongful Act, Damages, Adequate Conditions Equivalence of Conditions, Adequate Conditions, Relativity of Aquilian, Direct Cause, Efficient Cause, But for Test, Common Law System, Civil Law System

■ วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายในคดีละเมิดโดยนำเสนอทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบันในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ นอกจากนี้ เพื่อให้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น บทความนี้จะนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการวิเคราะห์คำพิพากษาด้วยความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลในทางละเมิดเป็นหลักคำสอนสำคัญในกฎหมายไทย เนื่องจากระบบกฎหมายไทยได้รับอิทธิพลทั้งจากระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระทำและผลในทางละเมิดจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาในทั้งสองระบบ

■ บทนำ

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมีอยู่ทั้งในระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้อาจมีความคล้ายคลึงกันไม่มากนัก เนื่องจากระบบกฎหมายทั้งสองระบบกฎหมายล้วนได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน แต่ต่อมาทั้งสองระบบนี้ได้มีวิวัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป Georges Durry กล่าวว่า การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายเป็นอาวุดสำคัญในมือของผู้พิพากษา และแน่นอนว่าพวกเขาจะไม่ยอมปล่อยมือจากอำนาจในการใช้ดุลยพินิจนี้¹ การเลือกใช้ทฤษฎีที่แตกต่างกันอาจให้ผลลัพธ์ทางคดีที่แตกต่างกันได้ เช่น หากต้องการจะให้ประโยชน์แก่ผู้เสียหาย ผู้พิพากษาอาจเลือกใช้ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) แต่หากต้องการที่จะปกป้องบุคคลที่อาจไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำละเมิด อาจเลือกใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adéquate) นอกจากการเลือกใช้ทฤษฎีอาจมีผลต่อการตัดสินคดีแล้ว กลไกการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหาย (causalité) ยังอาจนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายของกระบวนการยุติธรรมในเชิงกว้างได้ แนวของคำพิพากษาสมาชิกรับใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางของกระบวนการยุติธรรม หรือสามารถใช้ตอบสนองนโยบายของรัฐหรือความจำเป็นของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้อีกด้วย

■ แกนหลักของเรื่อง

1. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์

สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adéquate) และทฤษฎีสัมพัทธภาพอาควิเลียน (relativité aquilienne) ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไขและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศไทย ส่วนทฤษฎีสัมพัทธภาพอาควิเลียน ได้รับความนิยมนอกกฎหมายเยอรมันมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มซีวิลลอว์

1.1 ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) โดย Von Buri เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1860 et 1885 จากผลงานของ Glaser นักทฤษฎีชาวออสเตรียในปี ค.ศ. 1858 รวมถึงผลงานของ Stübel และ Mommsen ทฤษฎีนี้เห็นว่า ผู้พิพากษาควรพิจารณาดีจากความเป็นเหตุเป็นผลของข้อเท็จจริงโดยนำทุกปัจจัยที่อาจเป็นต้นเหตุของความเสียหายเข้ามาพิจารณาโดยไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมากกว่าปัจจัยอื่น เพราะทุกปัจจัยเป็นต้นเหตุของความเสียหาย Von Buri กล่าวว่า ทุกปัจจัยไม่ว่ามากหรือน้อยที่มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายนั้นย่อมถือว่าเป็นสาเหตุของความเสียหาย แต่เราสามารถพิจารณาแต่ละ

¹ Durry, G. (2006). Rapport introductif. In *Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité*. Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006. Faculté de droit et de science politique de Rennes (Supplément n° 40 p. 7). Coll. Lamy Droit Civil.

เงื่อนไขแยกออกจากกันได้ ถึงกระนั้นก็ตาม แต่ละเงื่อนไขก็เป็นสาเหตุของความเสียหาย เพราะว่าหากเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งหายไปก็จะไม่เกิดผลลัพธ์หรือความเสียหายนั้นขึ้นมา เพราะแต่ละเงื่อนไขขึ้นต่อกันและกัน² นอกจากนี้ นักกฎหมายในสมัยปัจจุบันอย่าง Geneviève Viney และ Patrice Jourdain ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข ให้ความสำคัญกับทุกเงื่อนไขหรือทุกปัจจัย แม้ว่าปัจจัยดังกล่าวจะห่างไกลจากความเสียหาย เพราะเงื่อนไขเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้ความเสียหายเกิดขึ้นได้ จึงต้องนำทุกเงื่อนไขมาพิจารณาการรวมตัวกันหรือการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของทุกเงื่อนไขนั้นมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย³ จากคำกล่าวของ Georges Durry ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) พิจารณาว่าทุกเงื่อนไขเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหาย ไม่ว่าเงื่อนไขนั้นจะห่างไกลมาก ในขณะที่ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adéquate) จะพิจารณาเฉพาะเงื่อนไขหรือปัจจัยที่น่าจะมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายมากที่สุด⁴

มาตรา 420 บัญญัติว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น คำว่าทำต่อ และโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย คำพิพากษาไทย

มักใช้คำว่า ความเสียหายเป็นผลโดยตรงของการกระทำละเมิด ในหลายคดี คำพิพากษาไทย นำทุกปัจจัยเข้ามาพิจารณาเพื่อตัดสินคดีโดยให้ทุกสาเหตุมีน้ำหนักเท่ากันโดยไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมากกว่าหรือน้อยกว่ากัน ศาลได้นำปัจจัยทั้งหมดเข้ามาพิจารณาโดยไม่ได้ให้น้ำหนักกับสาเหตุใดมากกว่ากัน คำพิพากษาปีพ.ศ. 2498 ชายสองคนเมาสุรา 2 คน อยู่บนบนเรือแจวและทะเลาะกัน ชายที่พายเรือจึงใช้ไม้พายในมือตีเพื่อนที่นั่งเรือมาด้วยกัน ทำให้เพื่อนของเขาตกลงไปในน้ำและจมน้ำตาย ในคดีนี้ ศาลพิพากษาว่าหากจำเลยไม่ใช้ไม้พายตีเหยือก ก็จะไม่จมน้ำตาย จะเห็นได้ว่าในคดีนี้ศาลได้คำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหมดที่มีส่วนทำให้เหยื่อเสียชีวิต⁵ โดยการคำนึงถึงปัจจัยทั้งหมดในส่วนเท่า ๆ กัน ซึ่งเป็นลักษณะของทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) ทฤษฎีนี้ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบแม้ต่อผลของการกระทำที่คาดเดาไม่ได้มากที่สุด โดยทั่วไป การใช้ไม้พายตีน้ำจะทำให้เกิดการบาดเจ็บแก่ร่างกายในลักษณะอื่นมากกว่าการจมน้ำตาย ทฤษฎีนี้ทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบต่อการจมน้ำตายด้วย แม้ว่าจะเป็นผลที่คาดหมายได้น้อยที่สุด

ในปีเดียวกัน ศาลฎีกาได้ตัดสินคดีเกี่ยวกับอุบัติเหตุรถบรรทุกของจำเลยได้ชนกับรถของโจทก์ แรงของการชนทำให้รถของจำเลยพุ่งไปด้านหน้าและชนเข้ากับเสาไฟฟ้า ศาลฎีกาพิจารณาว่า การชนเสาไฟฟ้าเป็นผลโดยตรง

² QUEZEL-AMBRUNAZ, C. (2010). *Essai sur la causalité en droit de la responsabilité civile*. (p. 32). Dalloz.

³ VINEY, G., JOURDAIN, P., & CARVEL, S. (2013). *Les conditions de la responsabilité*, *Traité de droit civil* (4th ed., p. 229). LGDJ.

⁴ DURRY, G. *Le lien de causalité : approche comparative*. In *Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité*. *Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006*. (p. 5) op. cit.

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1150/2498

ของเหตุการณ์ชนอันแรกที่รถของจำเลยพุ่งเข้าชนรถของโจทก์ ดังนั้น จำเลยจึงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเสาไฟฟ้าด้วย⁶ ในกรณีนี้ ผู้พิพากษาได้คำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหมดที่มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย โดยให้น้ำหนักปัจจัยทั้งหมดเท่ากัน

ในอีกหนึ่งคดีศาลวินิจฉัยว่าตู้คอนเทนเนอร์ตกลงมาเนื่องจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย พนักงานของจำเลยวางบันไดพาดไว้บนตู้คอนเทนเนอร์ บันไดและตู้คอนเทนเนอร์ถล่มลงมาทับตู้ทำความเย็นพร้อมกัน ศาลพิจารณาว่าการที่ตู้คอนเทนเนอร์ถล่มลงมานั้นถือเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อของพนักงานของจำเลย ในคดีนี้ศาลไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะสิ่งที่อาจเป็นสาเหตุหรือสิ่งที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดว่าเป็นสาเหตุของความเสียหายโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่าพนักงานของจำเลยพาดบันไดไว้บนตู้คอนเทนเนอร์และตู้ได้ล้มลงมาก่อให้เกิดความเสียหาย ในการพิจารณาความเสียหายศาลให้น้ำหนักกับทั้งสองปัจจัยเท่ากัน⁷

1.2 ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adéquate) โดย Von Kries ทฤษฎีนี้เห็นว่าผู้พิพากษาควรพิจารณาคดีโดยนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือปัจจัยสำคัญที่สุดที่อาจเป็นต้นเหตุของความเสียหายเข้ามาพิจารณา (conditions sine qua non) โดยตัดปัจจัยที่ไม่สำคัญหรือมีความเชื่อมโยงน้อยที่สุดออกไป ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมของ Von Kries ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นทฤษฎี

ที่สามารถนำไปใช้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพและเป็นที่รู้จักกันดีในหลักคำสอนของกฎหมายไทย ทฤษฎีนี้มีการวิเคราะห์ในลักษณะ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก เป็นการนำทุกปัจจัยหรือทุกเงื่อนไขเข้ามาพิจารณา ขั้นตอนที่สอง เป็นการคัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่อาจมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนี้มีความคล้ายคลึงกับหลายทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลในทางละเมิดในแง่ที่มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์แบบ 2 ขั้นตอน

ในบางคดี ศาลฝรั่งเศสตัดสินโดยการให้การวิเคราะห์ในลักษณะของทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions)⁸ อย่างไรก็ดี เป็นการยากที่จะวิเคราะห์ว่าแต่ละคำพิพากษาเป็นการให้เหตุผลบนพื้นฐานของทฤษฎีใด ดังจะเห็นได้ในคำพิพากษาหนึ่งของศาลสูงของฝรั่งเศส (Cour de cassation) โดยในคดีนี้ ศาลพิจารณาว่าการฝ่าตัดที่ผิดพลาดหลังจากการเกิดอุบัติเหตุเป็นสาเหตุเดียวที่ทำให้เหยื่อเสียชีวิต⁹ ในคดีนี้ศาลฝรั่งเศสได้คำนึงถึง 2 ปัจจัย คือ อุบัติเหตุ และการวางยาสลบที่บกพร่อง แต่ในที่สุดศาลได้พิจารณาว่ามีสาเหตุเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้นที่เป็นสาเหตุอันแท้จริงของความเสียหาย จากคำพิพากษาของศาลอาจวิเคราะห์ได้ยากกว่าเป็นการให้เหตุผลบนพื้นฐานของทฤษฎีใด เพราะสามารถวิเคราะห์ได้ในหลายลักษณะ เช่น ในคดีนี้ศาลอาจเลือกใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมตัดมูลเหตุที่ไม่สำคัญหรือสำคัญน้อยที่สุดออกไป หรือ ศาลอาจปรับใช้ทั้งสองทฤษฎีร่วมกันเนื่องจากทั้งสองทฤษฎี

⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1431/2498

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5144/2549

⁸ Cass. 2e civ., 27 mars 2003 : Bull. civ. II, n° 76, p. 66.

⁹ Cass. 2e civ., 4 févr. 1987 : Bull. civ. II, n° 33 p. 19. ; Cass. civ., 2e, 8 févr. 1989 : Bull. civ. II, n° 39 p. 19.

สามารถเป็นส่วนเสริมซึ่งกันและกันได้ ดังคำกล่าวของ Geneviève Viney และ Pierre Jourdain ที่ว่า ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไข (équivalence des conditions) ช่วยกำหนดทิศทางในการใช้ดุลยพินิจแก้ปัญหาในส่วนข้อเท็จจริงพื้นฐานของคดี ในขณะที่ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adéquate) เป็นการนำมาซึ่งทางออกในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์¹⁰

ในประเทศออสเตรีย ทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไขได้รับการยอมรับมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมก็มีความสำคัญอย่างมากในการควบคุมมิให้มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนแก่ความเสียหายที่ห่างไกลกว่าเหตุหรือความเสียหายโดยอ้อมมากเกินไป นักกฎหมายออสเตรียบางส่วนเห็นว่า คำว่าเพียงพอ หรือมูลเหตุเหมาะสม ไม่ได้เป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างกระทำและความเสียหาย (causalité หรือ causal link) แต่เป็นเครื่องมือที่เป็นอิสระซึ่งมีหน้าที่ในการจำกัดขอบเขตความรับผิดชอบ นอกจากนี้ นักกฎหมายเยอรมันบางส่วน¹¹ เห็นว่าทฤษฎีความเท่าเทียมกันของเงื่อนไขเป็นเพียงหนทางที่จะทำให้สามารถค้นหาสาเหตุที่แม่นยำขึ้นได้ โดยการวิเคราะห์ผ่านทางทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม¹²

คำพิพากษาพิพากษาปี พ.ศ. 2497 ในขณะที่เกิดอุบัติเหตุขึ้นจำเลยกำลังเลี้ยวรถและรถของจำเลยได้เลยเส้นแบ่งกลางระหว่างเลนออกมาและปะทะเข้ากับรถของโจทก์ซึ่งมีลูกจ้างของ

โจทก์เป็นคนขับ ลูกจ้างของโจทก์ยอมรับว่ารถของโจทก์เบรกเสียในวันก่อนหน้าที่จะเกิดอุบัติเหตุ แต่ตนได้นำรถไปให้นายจ้างเพื่อซ่อมเบรกแล้ว อย่างไรก็ตาม พบว่าเบรกไม่ทำงานในขณะที่เกิดอุบัติเหตุ ในส่วนของจำเลย พยานได้ให้การว่าในขณะที่เลี้ยวรถนั้น รถของจำเลยได้เกินเส้นแบ่งเลนออกไปมาก โดยทั่วไปอาจอนุมานได้ว่า หากจำเลยเลี้ยวรถปกติโดยไม่ข้ามเส้นแบ่ง อุบัติเหตุก็จะไม่เกิดขึ้น ในคดีนี้ศาลชั้นต้นได้พิจารณาว่า คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้ขับรถโดยประมาทเลินเล่อและละเมิดต่อกฎจราจร แต่พฤติกรรมของจำเลยใกล้ชิด (เพียงพอ) กับเหตุมากกว่าพฤติกรรมของโจทก์ ในทางตรงกันข้าม ศาลอุทธรณ์กลับพิจารณาว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดของโจทก์ที่ขับรถโดยไม่มีเบรก โดยขับชนรถของจำเลยที่กำลังเลี้ยวอย่างปกติ อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่าศาลอุทธรณ์ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับการที่จำเลยขับรถข้ามเส้นแบ่งเลนออกมา

ส่วนศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า หากพิจารณาจากพฤติการณ์แล้ว แม้แต่กรณีที่รถของโจทก์มีเบรกสมบูรณ์ โจทก์ก็ไม่อาจหยุดรถได้ทันทีในขณะที่เกิดอุบัติเหตุ จากคำวินิจฉัยของศาลฎีกา หากแม้โจทก์เบรกก็ไม่อาจหยุดยังอุบัติเหตุได้ เนื่องจากจำเลยได้ขับรถข้ามเส้นแบ่งเลนออกมามาก ทำให้ปิดกั้นเส้นทางของโจทก์¹³ ในคดีนี้ ดูเหมือนว่าศาลจะคำนึงถึงสาเหตุที่เพียงพอและเกี่ยวข้องกับความเสียหายมากที่สุด (conditions sine qua non)

¹⁰ VINEY, G., JOURDAIN, P., & CARVEL, S. Les conditions de la responsabilité (p. 345). op. cit.

¹¹ MAGNUS, U. (1998). Causation under German Tort Law. In *Unification of Tort Law: Wrongfulness* (p. 63). Kluwer Law International.

¹² SLIM, H., Le lien de causalité : approche comparative. In *Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité. Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006.* (pp. 64-65) op. cit.

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 79/2497

1.3 ทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียน (relativité aquilienne)

ในกฎหมายเยอรมัน มาตรา 249 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ได้บัญญัติว่าหน้าที่ในการเยียวยา คือ การทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนตอนที่ยังไม่มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น มาตรานี้ไม่ได้พูดถึงเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายโดยตรงแต่เป็นการกล่าวถึงโดยอ้อม นอกจากนี้ มาตรา 823 วรรค 1 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ยังบัญญัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายไว้อีกด้วย โดยแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของบุคคลและการละเมิดสิทธิของผู้อื่น 2. ความสัมพันธ์ระหว่างการละเมิดสิทธิและความเสียหาย การพิสูจน์ความสัมพันธ์อย่างแรกช่วยให้ทราบว่าผู้กระทำหน้าที่ในการชดเชยเยียวยาหรือไม่ การพิสูจน์ความสัมพันธ์อย่างที่สองช่วยให้รู้ถึงปริมาณหรือจำนวนของความเสียหายที่เกิดขึ้น กฎหมายเยอรมันได้มีการกำหนดขอบเขตการปกป้องสิทธิไว้ในมาตรา 823 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ส่วนกฎหมายไทยกำหนดไว้ในมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่ากฎหมายเยอรมันและกฎหมายไทยได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิที่ได้รับการปกป้องไว้อย่างชัดเจนซึ่งแตกต่างจากกฎหมายฝรั่งเศสที่บัญญัติเนื้อหาไว้อย่างกว้างขวางในมาตรา 1240 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและ

ความเสียหายถือว่าเป็นเงื่อนไขหรือองค์ประกอบของความรับผิดชอบทางละเมิด¹⁴

ทฤษฎีสัมพันธภาพแบบอาควิเลียนเป็นที่รู้จักกันดีในกฎหมายเยอรมัน ทฤษฎีนี้คำนึงถึงการละเมิดกฎหมายที่ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งการละเมิดต่อกฎเกณฑ์นี้ได้นำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่กฎหมายนั้นมุ่งหมายจะปกป้องในกฎหมายเยอรมันมีลำดับขั้นของการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ สิทธิและผลประโยชน์แต่ละประเภทอาจได้รับความคุ้มครองที่แตกต่างกันภายใต้กฎหมาย ความรับผิดชอบทางแพ่ง (hiérarchie de protection des droits et des intérêts) เนื่องจากสิทธิแต่ละประเภทไม่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายในระดับเดียวกัน ทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียนจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการปรับใช้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางแพ่งเพื่อให้เหมาะสมกับประเภทของสิทธิที่ถูกละเมิด ทฤษฎีนี้มีต้นกำเนิดมาจากระบบเยอรมันนิกและใช้กันแพร่หลายในกฎหมายเยอรมัน แต่ทฤษฎีนี้ไม่ได้รับความนิยมมากนักในฝรั่งเศส เนื่องจากมีความแตกต่างด้านแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิระหว่างกฎหมายเยอรมันและฝรั่งเศส ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดในกฎหมายฝรั่งเศสอยู่ภายใต้บทบัญญัติของมาตรา 1240 ประมวลกฎหมายแพ่ง ซึ่งมีลักษณะการบัญญัติเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายไว้ในลักษณะที่กว้างมากซึ่งแตกต่างจากกฎหมายเยอรมัน มาตรา 823 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ระบุถึงสิทธิประเภทต่าง ๆ ที่ได้รับความคุ้มครองไว้อย่าง

¹⁴ VINEY, G., JOURDAIN, P., & CARVEL, S. Les conditions de la responsabilité (pp. 196-197). op. cit.

ชัดเจน ทำให้สามารถจัดลำดับความคุ้มครองทางกฎหมายของสิทธิแต่ละประเภทได้โดยง่าย เมื่อมีการละเมิดสิทธิใดสิทธิหนึ่งเกิดขึ้น สามารถกำหนดความรับผิดชอบได้ทันทีเมื่อมีการละเมิดกฎหมาย เช่นเดียวกันกับกฎหมายไทยที่ระบุสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองไว้อย่างชัดเจนไว้ในมาตรา 420 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จุดเด่นของทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียนคือ ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหาย (lien de causalité) เพื่อกำหนดความรับผิดชอบทางละเมิด แม้ทฤษฎีนี้จะไม่ได้รับความนิยมมากนักในฝรั่งเศส แต่ยังคงปรากฏอยู่ในบางคำพิพากษาเก่าของศาลสูงของฝรั่งเศส (Cour de cassation) โดยศาลได้ระบุว่า จำเลยต้องรับผิดชอบทางละเมิดเพราะได้กระทำละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยที่ศาลมิได้กล่าวถึงการพิสูจน์ความผิดซึ่งเป็นเงื่อนไขในการรับผิดชอบทางละเมิดเลย¹⁵ นอกจากนี้ แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียนยังปรากฏอยู่ในบางคำพิพากษาคดีอาญาของศาลฝรั่งเศสอีกด้วย¹⁶

เนื่องจากทฤษฎีสัมพันธภาพอาควิเลียนจะยอมรับว่ามีการละเมิดเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้สิทธิที่กฎหมายระบุความคุ้มครองไว้เท่านั้น กฎหมายจึงเปรียบเสมือน

ตัวกำหนดว่าพฤติกรรมใดมิชอบด้วยกฎหมายและสมควรได้รับการลงโทษ¹⁷ ทั้งนี้ ตามลำดับชั้นของความคุ้มครองในกฎหมายเยอรมัน สิทธิในเนื้อตัวร่างกายจะได้รับความคุ้มครองมากกว่าสิทธิในลักษณะอื่น เนื่องจาก ทฤษฎีนี้พิจารณาว่าสิทธิใดจะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อมีกฎหมายระบุไว้เท่านั้น จึงทำให้ความเสียหายทางด้านจิตใจในกฎหมายเยอรมันได้รับความคุ้มครองเฉพาะในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองไว้ชัดเจน¹⁸ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายฝรั่งเศสที่ศาลสามารถพิจารณาชดเชยเยียวยาความเสียหายทางด้านจิตใจให้แก่ผู้เสียหายโดยตรงและโดยอ้อมได้หากศาลเห็นสมควร ในกฎหมายไทย จะเห็นว่ามีควมคล้ายคลึงกับกฎหมายเยอรมันมากกว่า และมีการกำหนดความเสียหายทางด้านจิตใจไว้ในกฎหมายพิเศษ เช่น ในพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เป็นต้น

2. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่ใช้ในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์

หากเราพิจารณาว่าทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมของซีวิลลอว์เป็นการคัดเลือกเฉพาะเหตุการณ์หรือปัจจัยที่จำเป็นหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความเสียหายมากที่สุดเข้ามาพิจารณา (conditions sine qua non) อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีนี้มีความ

¹⁵ Cass. civ., 17 mars 1958, JCP G 1959, II, n° 10950, note Gilli J. -P. et Lanverin J. ; Cass. 3e civ., 2 juill. 1974, n° 73-10. 858, D. 1975, p. 61, note Frank E.

¹⁶ Cet arrêt concerne la recevabilité de l'action civile devant le juge pénal lorsque l'infraction concerne les domaines des infractions dites à l'intérêt général ou à une législation d'intérêt général. Ces infractions doivent être poursuivies par le ministère public (Cass. Crim. 19 nov. 1959, Milhaud, JCP 1960, II, 11448, note Chambon ; D. 1960, Jur. 463, note Durry).

¹⁷ LEGAIS, R. (2016). Grands systèmes de droit contemporains (Approche comparative) (p. 392). Litec.

¹⁸ กฎหมายฝรั่งเศสลงวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ได้ขยายขอบเขตกรณีที่สามารถนำความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงินมาพิจารณาในกรณีที่เป็นความเสียหายแก่ร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความรับผิดชอบตามกฎหมาย

คล้ายคลึงกับทฤษฎีอื่น ๆ ที่ปรากฏในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ เพราะทฤษฎีเหล่านี้ให้ความสำคัญกับปัจจัยหรือเงื่อนไขที่สามารถคาดการณ์หรือมองเห็นได้ (prévisibilité) ว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหาย¹⁹

2.1 ทฤษฎีการทดสอบแบบ But for test

ในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ มีการใช้ทฤษฎีอื่น ๆ เข้ามาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิค but for test ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีและใช้กันอย่างแพร่หลายในการวินิจฉัยคดีละเมิดในกลุ่มคอมมอนลอว์ การทดสอบนี้มีแนวคิดที่ว่าความเสียหายจะไม่เกิดขึ้นหากไม่มีการกระทำบางอย่าง กล่าวคือ การกระทำนั้นต้องเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการเกิดความเสียหาย เงื่อนไขไม่สามารถเป็นสาเหตุของเหตุการณ์บางอย่างได้เว้นแต่ว่าเงื่อนไขนั้นจะจำเป็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น²⁰ โดยทั่วไปแล้วการทดสอบแบบ but for test นั้นสามารถใช้งานได้ดี แต่ในบางกรณีพบว่าเทคนิคนี้ทำให้ไม่สามารถใช้ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายได้ ซึ่งในกรณีนี้เรียกว่า overdetermined causation ซึ่งเป็นกรณีที่มีปัจจัยอื่นที่เพียงพอต่อการทำให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยที่กำลังพิจารณาอยู่เลย (specified act) ความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากมีปัจจัยอื่นเข้ามาแทรก เช่น ในกรณีที่ 1 นาย ก. กำลังจะยิง นาย ข. แต่ นาย ค. นำมีดมาแทงนาย ข. ก่อนทำให้นาย ข.

เสียชีวิต หรือกรณีที่อีกเหตุการณ์หนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องให้เกิดความเสียหาย (preemptive causation) และในกรณีที่ 2 เป็นกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นพร้อมกันแต่แยกกันทำ เช่น นาย ก. วางเพลิงเผาบ้านของ นาย ข. และนาย ค. ก็วางเพลิงเผาบ้านของนาย ข. เช่นกันในเวลาเดียวกันโดยไม่ได้มีเจตนาร่วมมือกัน (duplicative causation) สองกรณีนี้ทำให้การทดสอบแบบ but for test ไม่สามารถบ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายได้ ดังนั้น นักนิติศาสตร์บางกลุ่มจึงได้เสนอให้มีการพิจารณาเงื่อนไขที่เพียงพอ (sufficient-condition) เพิ่มเติมขึ้นมาให้การพิจารณาคดีในกรณีที่ but for test ไม่สามารถใช้งานได้เต็มที่²¹

But for test มีลักษณะการวิเคราะห์แบบ 2 ขั้นตอน คล้ายกับทฤษฎีอื่น ๆ ในระบบซีวิลลอว์ อันดับแรก เป็นการใช้อยู่ในพิจารณาข้อเท็จจริง (causation in fact) โดยการพิจารณาข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปและคงไว้เฉพาะสาเหตุที่สำคัญ (sine qua non) เท่านั้น เทคนิค but for test ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดที่ว่า หากผู้กระทำไม่กระทำ พฤติกรรมนั้น ก็จะไม่มีผลลัพธ์ดังกล่าวเกิดขึ้น หากการพิจารณาข้อเท็จจริง (causation in fact) ไม่สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหาย ศาลอาจยกคำร้องของผู้เสียหายได้ แต่หากผู้เสียหายสามารถพิสูจน์ causation in fact ได้ ศาลจะพิจารณาในขั้นที่ 2 ต่อไป คือ causation in law หรือการพิจารณา

¹⁹ BUFFELAN-LANORE, Y. & LARRIAU-TERNEYRE, V. (2020). *Droit civil : Les obligations*. (p. 809). Sirey, coll. Sirey Université.

²⁰ E.g., T. BEAUCHAMP & A. ROSENBERG, *supra* note 21, at 94-96, 98, 107-17, 119, 131-37, 139-45, 297; H.L.A. HART & T. HONORÉ, *supra* note 8, at 15-16, 69, 110; W. PROSSER, *supra* note 1, at 237-39; Mackie, *supra* note 21, at 16-21, 25-27; Williams, *supra* note 21, at 63-64.

²¹ WRIGHT, RICHARD W. Causation in Tort Law. 73 Cal. L. Rev. 1735, 1828 (1985) pp. 1775-1776.

ความสัมพันธ์ระหว่างความเสียหายและสิทธิที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย โดยพิจารณาจากระดับความใกล้เคียงหรือความห่างไกลระหว่างการกระทำและความเสียหาย (proximate cause or remoteness of the damage) ในขั้นตอนนี้ ศาลจะพิจารณาจากปัจจัยโดยตรงที่สามารถคาดเดาได้ (direct and previsible) เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำและผล และจะพิจารณาว่าความเชื่อมโยงดังกล่าวมีความต่อเนื่องหรือไม่ หากมีเหตุการณ์อื่นใดเข้ามาขัดจังหวะหรือส่งผลกระทบต่อความเชื่อมโยงนี้ อาจมีผลต่อการพิจารณาชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหายได้²²

ในคำพิพากษาของศาลไทยปีพ.ศ. 2518 ได้เกิดอุบัติเหตุขึ้น ต่อมาหลังจากเกิดอุบัติเหตุ ยางที่บรรทุกมาได้สูญหายไปจากรถบรรทุก จากเหตุการณ์สามารถคาดเดาได้ว่ายางที่บรรทุกมานั้นถูกขโมย ในเหตุการณ์เช่นนี้ ศาลอาจพิจารณาได้ว่าการที่ยางหายไปเป็นสาเหตุโดยตรงจากอุบัติเหตุ อุบัติเหตุรถชนนั้นเกิดขึ้นก่อน และเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องไม่ได้สะดุดหยุดลง ส่วนการที่ยางสูญหายไปเป็นเหตุการณ์แทรกแซง จำเลยผู้เป็นตัวการทำให้เกิดอุบัติเหตุรถชนขึ้น จึงต้องรับผิดชอบค่าเสียหายจากการที่ยางสูญหายไปด้วย เนื่องจากยางที่สูญหายไปในั้นเป็นผลโดยตรงจากอุบัติเหตุ²³ คดีนี้มีลักษณะการพิจารณาที่คล้ายคลึงกับเทคนิค but for test เนื่องจากศาลเห็นว่าหากไม่เกิดอุบัติเหตุ ก็จะไม่มีการขโมยหรือการสูญหายของยางเกิดขึ้น ในคดีนี้ ศาลไทยได้วิเคราะห์ในลักษณะสองขั้นตอนเช่นกัน คือ ตรวจสอบว่าอุบัติเหตุเป็น

สาเหตุของความเสียหายจริงหรือไม่ ซึ่งขั้นตอนนี้ นำไปสู่การกำจัดปัจจัยที่ไม่สำคัญออกไป หากผู้ร้องไม่สามารถพิสูจน์ความเชื่อมโยงเชิงสาเหตุนี้ได้ (causation in fact) ก็จะไม่มีการพิสูจน์ความเชื่อมโยงทางกฎหมาย หรือ causation in law ต่อไป หากสามารถพิสูจน์ความเชื่อมโยงแรกได้ ก็จะพิจารณาในขั้นตอนที่สองต่อไป ในขั้นตอนนี้ ศาลจะมุ่งหาสาเหตุทางกฎหมาย (causation in law) โดยพิจารณาความใกล้ชิดหรือความห่างไกลระหว่างอุบัติเหตุและการที่ยางสูญหายไป (proximate cause or remoteness of the damage) ในคำวินิจฉัยนี้ หากศาลพิจารณาว่าการโจรกรรมเป็นเหตุการณ์ที่ห่างไกลจากอุบัติเหตุ ก็จะถือว่าขาดสาเหตุทางกฎหมาย causation in law จำเลยจะไม่ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายจากการที่ยางสูญหายไป

2.2 ทฤษฎีสาเหตุใกล้เคียง (causa proxima) ทฤษฎีมูลเหตุประสิทธิผล (efficient cause) หรือทฤษฎีมูลเหตุโดยตรง (direct cause)

นอกจากนี้ ในระบบคอมมอนลอว์ยังมี ทฤษฎีสาเหตุใกล้เคียง (causa proxima) ทฤษฎีมูลเหตุประสิทธิผล (efficient cause) หรือทฤษฎีมูลเหตุโดยตรง (direct cause) อีกด้วย สองทฤษฎีนี้ มักถูกใช้แทนกัน โดยทฤษฎีความใกล้เคียงกันของสาเหตุ (causa proxima) จะพิจารณาเฉพาะเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงที่สุดในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย ทฤษฎีนี้อาจได้รับการยอมรับน้อยในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ภาคพื้นยุโรป แต่ได้รับการยอมรับในกฎหมายอังกฤษ ส่วนทฤษฎีมูลเหตุประสิทธิผล

²² SLIM, H., Le lien de causalité : approche comparative. In Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité. Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006. (p. 64) op. cit.

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1898/2518

หรือมูลเหตุโดยตรง (efficient cause or direct cause) เป็นทฤษฎีที่พิจารณาข้อเท็จจริงเชิงสัมพันธ์โดยนำปัจจัยทั้งหมดที่อาจมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายมาพิจารณาเปรียบเทียบกัน ทำให้สามารถเลือกเหตุการณ์หรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยแท้จริงได้²⁴

คำพิพากษาศาลฎีกาปีพ.ศ. 2546 ศาลอ้างถึงสาเหตุโดยตรงโดยระบุว่า การวิ่งอย่างหนักเป็นผลโดยตรงทำให้เกิดอาการหัวใจวายที่ร้ายแรงถึงชีวิต แม้ว่านักเรียนคนดังกล่าวจะเป็นโรคหัวใจอยู่ก่อนแล้วก็ตาม ในกรณีนี้ครูพละให้นักเรียนวอร์มร่างกายด้วยการวิ่งสามรอบจากข้อเท็จจริงนักเรียนไม่ตรงแนว ครูจึงลงโทษโดยสั่งให้นักเรียนวิ่งอีกสามรอบ และเมื่อวิ่งไม่ตรงแนวอีก ครูก็สั่งให้วิ่งอีกหลายรอบ นักเรียนที่เป็นโรคหัวใจล้มลงเสียชีวิตด้วยอาการหัวใจวายในรอบที่ 11 ของการวิ่ง ศาลวินิจฉัยว่า การสั่งให้นักเรียนอายุระหว่าง 11-12 ปี วิ่ง 11 รอบติดต่อกันในวันที่แสงแดดแรงเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของนักเรียนการวิ่งอย่างหนักท่ามกลางแสงแดดจ้าทำให้หัวใจของผู้ตายเต้นเร็วขึ้น ศาลพิพากษาว่า อาการหัวใจวายเป็นผลโดยตรงจากการที่ครูพละสั่งให้นักเรียนวิ่ง แม้ว่าในขณะนั้น ครูจะไม่ทราบที่ผู้ตายเป็นโรคหัวใจ จึงถือเป็นการประพฤติดมิชอบอันเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย²⁵ นอกเหนือจากการอ้างถึงความสัมพันธ์โดยตรงของการกระทำและความเสียหายแล้ว ศาลยังต้องชี้แจงน้ำหนักระหว่างโรคหัวใจที่เป็นอยู่ก่อนแล้วกับอาการหัวใจวายอันเป็นผลมาจากการวิ่งอย่าง

หนัก ดูเหมือนศาลจะพิพากษาโดยใช้เงื่อนไข sine qua non หรือเงื่อนไขที่เหมาะสมที่สุดในการประเมินความเชื่อมโยงเชิงสาเหตุระหว่างการกระทำของครูกับอาการหัวใจวายของนักเรียนที่เสียชีวิต

ในอีกคำพิพากษา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้เช่าไม่ส่งมอบอาคารที่เช่าคืนให้แก่ผู้ให้เช่าภายหลังจากที่สัญญาเช่าได้สิ้นสุดลงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ให้เช่าตามมาตรา 420 จำเลยจึงต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน สำหรับระยะเวลาที่เกินวันสิ้นสุดสัญญาเช่า อย่างไรก็ตาม ศาลปฏิเสธที่จะชดเชยค่าเสียหายสำหรับการสูญเสียโอกาสที่ผู้ให้เช่าคาดหมายว่าจะได้รับหากผู้เช่าส่งมอบอาคารคืนตามกำหนด เนื่องจากศาลพิจารณาว่าการสูญเสียโอกาสอยู่ไกลจากสาเหตุมากเกินไป จำเลยจึงไม่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้²⁶

คำพิพากษาศาลฎีกาปี พ.ศ. 2548 ตามคำพิพากษา แม้ว่าการระเบิดจะเกิดจากบุคคลที่สาม แต่เหตุการณ์ระเบิดเกิดขึ้นหลังจากอุบัติเหตุรถบรรทุกซึ่งบรรทุกวัตถุระเบิดมา พัดติกรรมของบุคคลที่สามเป็นผลโดยตรงจากอุบัติเหตุรถบรรทุก การระเบิดดังกล่าวเป็นเหตุที่รถบรรทุกสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า การที่อุบัติเหตุเกิดขึ้นบนถนนสาธารณะเป็นเรื่องปกติที่อาจมีคนไปมุงดูสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นไปได้ว่าบางคนอาจมีเจตนาร้ายขโมยสิ่งของจากผู้ประสบเคราะห์หรือกระทำการที่ไม่เหมาะสมซึ่งอาจทำให้เกิดการระเบิดได้ นอกจากนี้ยังไม่มีข้อความบ่งชี้ที่ชัดเจนว่ารถบรรทุกกำลังบรรทุกวัตถุระเบิดอยู่

²⁴ BUFFELAN-LANORE, Y. & LARRIAU-TERNEYRE, V. (2020). *Droit civil : Les obligations*. (p. 1266) (17th ed.). Sirey, coll. Sirey Université.

²⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5129/2546

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2078/2497

การที่มีบุคคลที่สามเข้าไปเกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุ นั้นเป็นเหตุการณ์ที่คาดเดาได้ ดังนั้น ศาลจึงถือว่าการระเบิดเป็นผลสืบเนื่องอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องของอุบัติเหตุรถบรรทุก ดังนั้น บุคคลที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุต้องรับผิดชอบต่อการระเบิดของรถบรรทุกด้วย²⁷ หากวิเคราะห์ตามทฤษฎี *promixa causa* เหตุการณ์ที่ใกล้เคียงที่สุดกับการระเบิด คือ การแทรกแซงของบุคคลที่สามที่เข้ามาดูอุบัติเหตุและทำให้รถบรรทุกระเบิด โดยไม่รู้ตัว การแทรกแซงจากบุคคลภายนอกอยู่ใกล้ชิดกับการระเบิดมากที่สุด ดังนั้นจำเลยที่เป็นต้นเหตุของอุบัติเหตุจึงไม่รับผิดชอบต่อการระเบิด

ศาสตราจารย์ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์ (2564)²⁸ ให้ความเห็นว่า ศาลไทยปรับใช้ทฤษฎีในแนวที่ความเสียหายต้องเป็นผลโดยตรงจากการกระทำและไม่ใช่ไกลกว่าเหตุ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความประพฤติก่อความเสียหายและความเสียหายนั่นเอง ซึ่งการกระทำนั้นจะต้องต่อเนื่องกับความเสียหาย โดยไม่ขาดช่วง ดังนั้น หากผลนั้นมาจากเหตุพิเศษก็ไม่อาจถือว่าเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ก่อความเสียหายได้ การพิจารณาว่าการกระทำนั้นเป็นเหตุทำให้เกิดความเสียหายนั้นหรือไม่ จึงต้องพิจารณาว่า ถ้าไม่มีการกระทำนั้น ผลเช่นนั้นจะไม่เกิดขึ้นแต่ในบางครั้ง การกระทำนั้นอาจมีเหตุการณ์หลายอย่างเข้ามาแทรก บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเฉพาะความเสียหายที่ตนเองมีส่วนร่วมทำให้เกิดขึ้น ถ้าผู้เสียหายมีส่วนร่วมในความเสียหายนั้น

โดยประมาณด้วย ความรับผิดชอบของฝ่ายแรกอาจลดลง ศาตราจารย์ศันันท์กรณ ได้อ้างถึงคำพิพากษาฎีกาที่ 6092/2552 การที่แพทย์ไม่ได้ตรวจอาการของผู้ป่วยตั้งแต่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลด้วยตนเอง แต่วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาอาการของผู้ป่วยตามที่ได้รับรายงานทางโทรศัพท์จากพยาบาลแทนโดยไม่ได้ตรวจสอบประวัติการรักษาผู้ป่วยด้วยตนเอง เมื่อพยาบาลฉีดยาให้แก่ผู้ป่วยตามที่แพทย์สั่ง และหลังจากนั้นผู้ป่วยมีอาการแพ้รุนแรงโดยมิได้มีอาการเช่นนั้นมาก่อน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของแพทย์ ทำให้ผู้ป่วยได้รับความเสียหาย และคำพิพากษาฎีกาที่ 7634/2554 จำเลยที่ 3 เป็นวิสัญญีแพทย์และจำเลยที่ 4 เป็นสูติแพทย์ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมไม่ได้รักษามาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรมในระดับที่ดีที่สุดตามข้อบังคับของแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพหมวดที่ 3 การประกอบวิชาชีพเวชกรรมข้อที่ 1 ทอดทิ้งผู้ป่วยไปรักษาพยาบาลผู้ป่วยรายอื่นเป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย ถือได้ว่าจำเลยที่ 3 และจำเลยที่ 4 เป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย การกระทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายอันเป็นผลโดยตรง จึงเป็นการทำละเมิดตามมาตรา 420²⁹

■ สรุป

การปรับใช้ทฤษฎีที่แตกต่างกันอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ของคดีที่แตกต่างกันได้ ในบางครั้งทฤษฎี

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 7973-7975/2548

²⁸ ศันันท์กรณ โสติพิพันธุ์. (2564). คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิกควรได้. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 117-118.

²⁹ เพิ่งอ้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอาจสามารถใช้อธิบายคำตัดสินของศาลได้ แต่ในบางครั้งคำพิพากษาของศาลก็ไม่สามารถอธิบายได้เลยด้วยทฤษฎีใด ๆ นอกจากนี้ ในแต่ละประเทศอาจมีความเข้าใจการตีความการให้คำจำกัดความหรือการปรับใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลที่แตกต่างกันออกไป หรือแม้กระทั่งความคล้ายคลึงกันของทฤษฎีต่าง ๆ อาจทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการปรับใช้ทฤษฎีก็ได้ ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาอาจคำนึงถึงทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล หรืออาจใช้สามัญสำนึกของวิญญูชนในการตัดสินคดีก็ได้

■ ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องของการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษา แต่การใช้ดุลยพินิจนั้นเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม (subjective) จึงควรอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ได้รับการยอมรับ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีต่าง ๆ จะช่วยให้การพิจารณาข้อเท็จจริงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ทฤษฎีเหล่านี้สามารถใช้ยึดถือเป็นหลักการในการพิจารณาข้อเท็จจริงได้ การยึดถือหลักการเดียวกันในการพิพากษาคดีจะทำให้การตัดสินคดีต่าง ๆ ที่มีข้อเท็จจริงคล้ายคลึงกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการวางหลักคำพิพากษาฎีกาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอีกด้วย (homogénéité jurisprudentielle)

อนึ่ง ความแตกต่างระหว่างแต่ละทฤษฎีอาจเป็นเพียงความแตกต่างในกระบวนการวิธีการคิดทางนิติศาสตร์ ทฤษฎีเหล่านี้อาจนำไปสู่

ผลลัพธ์ในการแก้ปัญหาข้อเท็จจริงที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ มีประโยชน์อย่างมากในเชิงวิชาการ เนื่องจากเป็นการศึกษานิติวิธีหรือการให้เหตุผลทางกฎหมาย (Juristic Reasoning) ที่ช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงโดยไม่จำเป็นต้องยุติที่ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง เพราะในที่สุดแล้วจุดมุ่งหมายของการพิจารณาความเสียหายทางละเมิดคือการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายหรือการคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหาย ให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิมเสมือนกับว่าไม่ได้มีความเสียหายเกิดขึ้น

■ บรรณานุกรม

- DURRY, G. Rapport introductif. Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité (2006). In *Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006*. Faculté de droit et de science politique de Rennes (Supplément n° 40 p. 5). Coll. Lamy Droit Civil.
- DURRY, G. Le lien de causalité : approche comparative. Les distorsions du lien de causalité en droit de la responsabilité (2006). In *Acte du colloque des 15 et 16 décembre 2006*. Faculté de droit et de science politique de Rennes (Supplément n° 40 p. 7). Coll. Lamy Droit Civil.
- QUEZEL-AMBRUNAZ, C. (2010). *Essai sur la causalité en droit de la responsabilité civile*. Paris : Dalloz.

- VINEY, G., JOURDAIN, P., & CARVEL, S. (2013). Les conditions de la responsabilité. *Traité de droit civil* (4th ed.,). Paris : LGDJ.
- MAGNUS, U. (1998). Causation under German Tort Law. In *Unification of Tort Law: Wrongfulness* (p. 63). Kluwer Law International.
- LEGEAIS, R. (2016). *Grands systèmes de droit contemporains* (Approche comparative). Paris : Litec.
- BUFFELAN-LANORE, Y. & LARRIAU-TERNEYRE, V. (2020). *Droit civil : Les obligations*. Sirey, coll. Sirey Université.
- WRIGHT, RICHARD W. (1985) Causation in Tort Law. 73 *Cal. L. Rev.* 1735, 1828 (1985).
- ศันันท์กรณ โสติดิพันธุ์. (2564). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน

